

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ КОРМОВИХ УГІДЬ У ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

О.І.Лохоня, кандидат сільськогосподарських наук, доцент

Р.М.Лохоня, кандидат біологічних наук, доцент

Херсонський державний аграрний університет

Н.О.Безпалова

Херсонське обласне виробниче управління меліорації і водного господарства

Дослідженнями встановлено, що забезпечити суттєве підвищення ефективності використання природних пасовищ і сіножатей перезалуження їх площ. Для цього необхідно запровадити систему заходів щодо збільшення в багато десятків разів щорічного виробництва насіння лукопасовищних трав в області порівняно з його виробництвом в останні роки.

Исследованиями установлено, что обеспечение существенного повышения эффективности использования природных пастбищ и сенокосов в области возможно перезалуживанием их площадей. Для этого необходимо осуществление системы мероприятий по увеличению во много десятков раз ежегодного производства семян лугопастбищных трав в области по сравнению с их производством в последние годы.

Вступ. У період реформування агропромислового виробництва і переходу до ринкових відносин в Україні відбулося значне зменшення валового виробництва майже всіх видів сільськогосподарської продукції. Особливо великих втрат зазнало тваринництво. Різко знизилася чисельність поголів'я худоби і птиці. Валове виробництво молока в господарствах усіх категорій за період з 1990 року по 2005 рік зменшилося з 24,5 млн. тонн до 13,7 млн. тонн, або в 1,8 раза, м'яса всіх видів в забійній вазі відповідно — з 4,4 млн. тонн до 1,6 млн. тонн, або в 2,8 раза, а яєць — з 16,3 млрд. штук до 13,0 млрд. штук, або більш ніж на 25%. Виробництво вовни зменшилося з 29,8 тис. тонн до 3,2 тис. тонн, або у 9,3 раза [1,2].

Ще більшими були темпи спаду виробництва продукції тваринництва в Херсонській області. Виробництво молока у господар-

ствах усіх категорій з 799 тис. тонн у 1990 році зменшилося до 357,5 тис. тонн у 2005 році, м'яса всіх видів відповідно — з 167,9 тис. тонн до 39,5 тис. тонн або в 4,3 раза, яєць — з 392,8 млн. штук до 249,9 млн. штук, або 1,6 раза [3,4].

Різке зменшення виробництва продукції тваринництва призвело до значного зменшення споживання основних продуктів харчування тваринного походження.

Однією з вагомих причин занепаду тваринництва та значного зменшення валового виробництва м'яса і молока є погіршення стану кормової бази, багаторазове зменшення виробництва і витрат кормів, зниження загального рівня та якості годівлі сільськогосподарських тварин. Значним джерелом поповнення кормової бази господарств усіх категорій області могли б бути природні кормові угіддя. Однак вони у посушливих умовах області залишаються вкрай низькопродуктивними і з року в рік дедалі більше продовжують деградувати, а їх значення в структурі корової бази нерідко буває нульовим. Питанням відтворення і раціонального використання ресурсного потенціалу в аграрній сфері присвячено багато наукових праць вітчизняних вчених. Значний внесок у вивчення і вирішення цих проблем зробили В.Г.Андрійчук, А.О.Бабіч, І.І.Лукинов, П.Т.Саблук, В.Т.Трегобчук, В.Юрчишин та інші.

Ряд важливих питань відтворення природного ресурсного потенціалу сільського господарства в умовах конкретних регіонів, зокрема відтворення природних кормових угідь потребують, подальших досліджень, об'єктивної оцінки, розробки, наукового обґрунтування господарських дій на найближчу і віддалену перспективу.

Метою досліджень є вивчення можливості в нинішніх господарсько-економічних умовах підвищення ефективності використання пасовищ і сінокосів у Херсонській області. Зокрема, співставлення розмірів площ природних кормових угідь з об'ємами виробництва насіння багаторічних злакових і бобових трав для проведення перезалуження сінокосів і пасовищ дозволяє визначити об'єктивні можливості своєчасного відтворення і ефективного використання таких сільськогосподарських угідь.

Матеріал і методи досліджень. Об'єктами досліджень були

статистичні дані розмірів площ природних кормових угідь в Херсонській області, фактичні дані виробництва насіння багаторічних злакових і бобових лукопасовищних трав в усіх категоріях господарств області. У дослідженнях використовували джерела наукової спеціальної літератури, а також результати наукових досліджень проведених одним із авторів цієї статті в попередні роки. Дослідження проводили з використанням економіко-статистичного, монографічного, абстрактно-логічного методів.

Загальна площа сільськогосподарських угідь у Херсонській області станом на 2005 рік становила 1970,4 тис. га, у тому числі рілля — 1776,2 тис. га, сіножаті — 10,2 тис. га і пасовища — 156,6 тис. га. За даними обстежень і опитувань спеціалістів сільськогосподарських підприємств, урожайність природних пасовищ практично у всіх районах області становить лише від 5 до 10 ц/га пасовищного корму.

Однією з причин вкрай низької, навіть мізерної врожайності природних пасовищ в області є континентальний, жаркий, посушливий клімат з максимумом літніх температур до $+40^{\circ}\text{C}$ і низькою сумою опадів в межах 350-470 мм, а в окремі роки — 140-160 мм [5]. Основною ж причиною вкрай низької врожайності природних пасовищ є те, що майже всі вони багато десятиліть, а то й більше чи ніколи не перезалужалися. Під природні кормові угіддя в області практично ніколи не вносили добрива. Намагання тваринників щорічно використовувати такі угіддя для випасу худоби і овець перетворили їх по суті на територію для прогулок тварин.

Основним заходом для підвищення продуктивності природних кормових угідь в області може й повинно стати їх корінне поліпшення з періодичним, хоча б через 10 років, проведенням перезалуження — посівом багаторічних лукопасовищних злакових і бобових трав.

На наше бачення, у Херсонській області на сьогодні потребують перезалуження 130-140 тис. га до краю виснажених природ-

них пасовищ і сіножатей. Крім цього, згідно з розробленою програмою “Стратегії економічного та соціального розвитку Херсонської області на період до 2011 року” в області, з метою зниження розораності земель планується 437,1 тис. га орної землі перевести у природні кормові угіддя і заліснення [6].

Таким чином, загальна площа природних кормових угідь і площа земель, що планується перевести із складу ріллі у природні кормові угіддя, становить понад 500 тис. га. Всі ці площі потребують залуження. Для проведення його за нашими розрахунками потрібно мати насіння лише злакових багаторічних лукопасовищних трав в кількості 6,0-10,0 тис. тонн.

Фактичне валове виробництво насіння багаторічних лукопасовищних трав у сільськогосподарських підприємствах Херсонської області у 2003 році становило 19 ц, у 2004 році відповідно – 84 ц і у 2005 році – 64 ц (табл. 1).

Таблиця 1

Виробництво насіння багаторічних трав у сільськогосподарських підприємствах Херсонської області*

Показники	Роки		
	2003	2004	2005
Площа збирання багаторічних трав на насіння - всього, га	1708	2096,2	2075,6
у тому числі:			
конюшини	-	-	20,0
люцерни	1294	1397,9	1282,4
еспарцета	394	646	570,2
лукопасовищних трав	20	48	68
з них злакових	20	18	37
Збір насіння багаторічних трав (у вазі після доробки) - всього, ц	1960	4900	5294
у тому числі:			
конюшини	-	-	64
люцерни	1151	1692	2866
еспарцета	790	3121	1990
лукопасовищних трав	19	84	64
з них злакових	19	32	39

*Таблиця складена за статистичними даними [7,8,9]

Для одержання об'єктивної оцінки можливостей і перспектив підвищення ефективності використання природних кормових угідь в області співставимо показники виробництва насіння лукопасовищних трав з показниками потреби насіння цих трав. За останні три роки в області було вироблено в середньому по 5,6 тонн насіння лукопасовищних трав. Лише для проведення перезалуження 130 тис. га з наявних природних пасовищ необхідно мати в межах 1560-1950 тонн насіння лукопасовищних трав. При збереженні щорічних об'ємів виробництва насіння таких трав, які були в останні роки, знадобиться 280-350 років, щоб повністю задовольнити потреби у насінні багаторічних лукопасовищних трав для проведення перезалуження природних кормових угідь в області. Якщо ж в загальну потребу насіння включити необхідність залуження 437,1 тис. га ріллі, що планується в області перевести у природні кормові угіддя, то при збереженні нинішніх об'ємів виробництва насіння, знадобиться понад 1000 років.

Наведені порівняння показників фактичного виробництва насіння багаторічних лукопасовищних трав в області з їх потребою показують величину їх розриву, що знаходиться поза можливістю осмислення реальної дійсності.

Окремі керівники сільськогосподарських установ пропонують закуповувати насіння багаторічних лукопасовищних трав не тільки в інших регіонах, а й в інших країнах. Знані на цих питаннях науковці справедливо застерігають про недоцільність використання в умовах Південного регіону насіння багаторічних злакових лукопасовищних комерційних сортів, наприклад Полісся, і тим більше закордонних інтенсивних сортів. Рівень урожайності зеленої маси і насіння інтенсивних сортів в умовах Південного регіону з жарким, посушливим кліматом знижується на 60-96% [10].

Селекціонерами для умов Південного регіону створенно посухо- і солевитривалі, стійкі до високих літніх температур сорти, гібридні та синтетичні популяції багаторічних злакових трав. Вони забезпечують одержання досить високих врожаїв і придатні для поновлення природних сіножатей і пасовищ.

Висновки. Нераціональне десятиліттями використання природ-

них кормових угідь — пасовищ і сіножатей в Херсонській області призвело до повної деградації цих земельних угідь. Настала нагальна потреба державного значення підвищення ефективності використання природних кормових угідь. Основною проблемою вирішення цього важливого завдання є організація виробництва достатньої кількості насіння лукопасовищних трав для проведення перезалуження природних сіножатей і пасовищ, а також тих площ ріллі, що планується виводити з використання під посівами сільськогосподарських культур. Виробництво насіння лукопасовищних трав у Херсонській області доцільно збільшити у 30-50 разів у порівнянні з фактичними показниками виробництва у 2003-2005 роках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Народне господарство Української РСР у 1990 році. Статистичний щорічник / Міністерство статистики Української РСР. – К.: “Техніка”, 1991. – 496 с.
2. Україна у цифрах у 2005 році. Статистичний довідник. Державний комітет статистики України. – К.: Консультант”, 2006. – 248 с.
3. Статистичний щорічник Херсонської області за 2004 рік / Головне управління статистики у Херсонській області. Херсон, 2005. – 575 с.
4. Статистичний щорічник Херсонської області за 2005 рік / Головне управління статистики у Херсонській області.- Херсон, 2006. – 568 с.
5. Научно обоснованная система земледелия Херсонской области. – Херсон: Облполиграфиздат, 1987. – 440 с.
6. Система ведення сільського господарства Херсонської області. Частина I “Землеробство”. – Херсон: Айлант, 2004. – 264 с.
7. Довідник про збір урожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду у Херсонській області за 2003 рік. Статистичний збірник. – Головне управління статистики у Херсонській області. – Херсон, 2004. – 214 с.
8. Збір урожаю сільськогосподарських культур плодів, ягід та винограду в Херсонській області за 2004 рік. – Статистичний збірник. – Головне управління статистики у Херсонській області. – Херсон, 2005. – 172 с.
9. Збір урожаю сільськогосподарських культур плодів, ягід та винограду в Херсонській області за 2005 рік. – Статистичний збірник. – Головне управління статистики у Херсонській області. – Херсон, 2006. – 188 с.
10. Свиридов О.В., Ілляшенко Н.О., Єрін С.О. Адаптивна селекція злакових багаторічних трав для умов Південного регіону України // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Спеціальний випуск 3 (23). – Том II. – Миколаїв, 2003. – С. 204 – 210.